

הכנסת העשרים וחמש

יוזמים : חברי הכנסת
גלעד קריב
אפרת רייטן מרום
נעמה לזימי
מרב מיכאלי

4912/25/פ

הצעת חוק-יסוד : ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי (תיקון – הוספת עקרון השוויון בפני החוק ועיגון מעמדה של מגילת העצמאות)

1. תיקון סעיף 1 בחוק-יסוד : ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי¹ (להלן – חוק היסוד), בסעיף 1, אחרי סעיף קטן (ג) יבוא :
- ”(ד) אזרחי המדינה הם הריבון.
(ה) כל אזרחי המדינה שווים בפני החוק.
(ו) מדינת ישראל תפעל לפיתוח הארץ לטובת כל אזרחיה ותושביה.
(ז) הוראותיו של חוק-יסוד זה יכובדו ברוח העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל.”
2. אחר סעיף 1 לחוק היסוד יבוא :
- ”מטרה 1א. חוק-יסוד זה, מטרתו לקבוע את הגדרתה של מדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי, כדי לעגן בחוק-יסוד את ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.”
3. תיקון סעיף 4 בסעיף 4(ב) לחוק היסוד, במקום ”מיוחד” יבוא ”של שפה רשמית”.

דבר הסבר

בתאריך 19 ביולי 2018 אישרה כנסת ישראל בקריאה השנייה והשלישית את חוק יסוד : ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי. חוק היסוד אושר ברוב של 62 נגד 55 חברי כנסת, וקדם לו דיון פוליטי

¹ ס”ח התשע”ח, עמ’ 898.

וציבורי ער ונוקב, שאף הביא לשינויים מהותיים מנוסח הצעת החוק המקורית.

לאחר אישורו של חוק היסוד התעוררה בחברה הישראלית מחאה נרחבת. מחאה זו הובלה, במידה רבה, על ידי אזרחים ואזרחיות בני העדה הדרוזית שראו בנוסח שהתקבל פגיעה חריפה בזכויותיהם של אזרחיה ותושביה הלא יהודים של מדינת ישראל, במעמדם כאזרחים שווי זכויות, ובתחושת השייכות שלהם לחברה הישראלית. מחאה זו התמקדה בין השאר בפגיעה במעמדה של השפה הערבית בעקבות אי הגדרתה כשפה רשמית ובסעיפי חוק נוספים, אך עיקרה נסוב על מה שלא נכלל בחוק היסוד – התחייבות חוקתית לעקרון השוויון, העדר כל אזכור למגילת העצמאות, התעלמות מאופייה הדמוקרטי של מדינת ישראל וממעמד של ציבור האזרחים הערבי וציבור האזרחים הדרוזי כקהילות מיעוט ילידות הארץ. למול מחאה מתמשכת זו, הושמעה הטענה כי חוק היסוד נועד לעגן את מאפייניה של מדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי, ואשר על כן מרכיבים נעדרים אלו אינם אמורים מלכתחילה להיכלל בחוק יסוד זה. טענה זו מתעלמת לחלוטין מן העובדה שאופייה של מדינת ישראל הן כמדינה יהודית והן כמדינה דמוקרטית עוגן בחוקי היסוד כבוד האדם וחירותו וחופש העיסוק, כמו גם מעמדה של מגילת העצמאות. כמו כן טענה זו מתעלמת מן העובדה שעקרון השוויון אינו מעוגן מפורשות בחוקי היסוד האחרים, וכך גם אין בהם כל התייחסות לקהילות המיעוט ילידות הארץ. חוק היסוד הוא היחיד מבין חוקי היסוד העוסק כולו במאפייני הזהות של מדינת ישראל, והעדר התייחסות לסוגיות הנזכרות והסירוב לכלול בחוק היסוד הוראות המבהירות שאין בו פגיעה במאפייניה הדמוקרטיים של מדינת ישראל ניכר וזועק.

מאז חקיקתו של חוק היסוד הונחו על שולחנה של הכנסת הצעות חוק למחיקתו מספר החוקים של מדינת ישראל. לנוכח העובדה שהגדרתה של מדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי היא אכן אחד ממרכיבי הזהות החוקתיים המכוננים של המדינה, ולאור העובדה שהעתירות נגד חוק היסוד נדחו על ידי בית המשפט העליון בשבתו כבג"ץ בחודש יולי שנת 2021, דומה כי דרך המלך היא לתקן את חוק היסוד ולמתן את חסרונותיו, באופן המזכיר את תיקונם הישיר והעקיף של חוקי היסוד חופש העיסוק וכבוד האדם וחירותו בשנת 1994.

סעיף 1 בהצעת החוק מציע להוסיף לסעיף העקרונות של חוק היסוד את הקביעה שאזרחי ואזרחיות מדינת ישראל הם הריבון במדינה, ושהם – ללא יוצא מין הכלל – שווים בפני החוק. כמו כן הסעיף מוסיף לחוק היסוד את הקביעה שמדינת ישראל תפתח את הארץ לטובת כל אזרחיה ותושביה. קביעות אלו מבהירות את כוונת המכונן שחוק היסוד לא נועד לפגוע בעקרונות יסוד חשובים ומרכזיים של הדמוקרטיה הישראלית, שהוזכרו כבר בהכרזה על הקמת המדינה. הוספתו של סעיף קטן זה לסעיף העקרונות שעוסק בזכות ההגדרה העצמית של העם היהודי במדינת ישראל, מהווה גם מענה ראוי לתחושות הניכור והפגיעה שחשו אזרחים רבים שאינם בני ובנות העם היהודי בעקבות חקיקת חוק היסוד. בנוסף מוצע לקובע להוסיף לסעיף העקרונות את ההנחיה כי הוראות החוק תכובדנה ברוח העקרונות של ההכרזה של הקמת מדינת ישראל – כפי שנקבע בחוקי היסוד שתוקנו בשנת 1994.

סעיף 2 בהצעת החוק מציע להוסיף לחוק סעיף מטרה, שוב, בדומה לתיקון שבוצע בחוקי היסוד חופש העיסוק וכבוד האדם וחירותו בשנת 1994. בסעיף זה מוגדרת מטרתו המרכזית של החוק בזיקה לעיגון ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.

סעיף 3 בהצעת החוק עוסק בתיקון סעיף השפות שבחוק היסוד (סעיף 4). במסגרת תיקון זה נותרת הגדרתה של העברית כשפת המדינה, אולם מעמדה של הערבית מוגדר כ-"שפה רשמית" במקום "שפה בעלת מעמד מיוחד".

הצעת חוק דומה בעיקרה הונחה על שולחן הכנסת העשרים וחמש על ידי חבר הכנסת גלעד קריב וקבוצת חברי הכנסת (פ/3306/25).

הצעת חוק זוהי הונחה על שולחן הכנסת העשרים וחמש על ידי חבר הכנסת גלעד קריב וקבוצת חברי הכנסת (פ/4109/25; הוסרה מסדר היום ביום ד' בתמוז התשפ"ד (10 ביולי 2024)).

הצעת החוק זהה לפ/4109/25 ולפיכך לא נבדקה מחדש על ידי הלשכה המשפטית של הכנסת.

הוגשה ליו"ר הכנסת והסגנים
ההונחה על שולחן הכנסת ביום

כ"ו בתשרי התשפ"ה (28.10.2024)